

Katja Lep

Evidentiranje likovno nadarjenih učencev na razredni stopnji

Povzetek: V raziskavi obravnavamo evidentiranje likovno nadarjenih otrok v osnovnih šolah. Evidentiranje je potekalo prek vrednotenja likovnih izdelkov otrok. Zanimalo nas je, kako prepoznajo nadarjenost učitelji v nižjih razredih osnovne šole. Ugotovljeno je, da pri nas še vedno ni sistematičnega spremljanja učencev na likovnem področju in da je za učitelja to zahtevna naloga. V raziskavo je bilo vključenih 63 otrok. Cilj je bil ugotoviti, ali ti učenci, ki so jih učitelji prepoznali za potencialno likovno nadarjene, te sposobnosti res imajo. Ugotovitve so pokazale, da učitelji pogosto nimajo zadostnih predstav, kateri so tisti znaki, po katerih prepoznamo likovno nadarjenega otroka. **Gljučne besede:** likovna vzgoja v OŠ, specifična nadarjenost, učitelji nadarjenih učencev, evidentiranje likovnih talentov.

Abstract: The research was aimed at setting up records of artistically gifted primary school children by evaluating their art production. We were interested in how teachers recognise giftedness in lower grades of primary school and the research shows this is a demanding task for the teacher and that there is still no systematic pupil monitoring in regard to art giftedness. 63 pupils were included in the research, whose objective was to determine whether the pupils who were identified as potentially artistically gifted by their teachers do in fact have these abilities. The findings show that teachers often do not have sufficient knowledge of the characteristics that artistically gifted pupils demonstrate.

Keywords: art education in primary school, specific giftedness, teachers of gifted pupils, setting up records of artistically gifted pupils

Uvod

V zadnjih letih so v slovenskih osnovnih šolah posebne pozornosti deležni tudi nadarjeni učenci. Evidentiranje je del procesa, po katerem odkrivamo nadarjene učence. Vzgojitelji in učitelji so prvi, ki se srečajo z opazovanjem in evidentiranjem nadarjenih učencev. Pri evidentiranju se lahko oprejo na ocenjevalne lestvice, ki opisujejo lastnosti nadarjenih učencev na različnih področjih (Žagar, 2006).

Pri tem imajo veliko vlogo učitelji, vendar se ti ne čutijo dovolj kompetentne za tako pomembno nalogo. V raziskavi smo ugotovili, da povzroča evidentiranje likovno nadarjenih učencev v pedagoški praksi veliko težav.

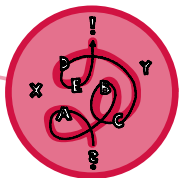
Likovna nadarjenost

Danes ugotavljamo, da je število raziskav o splošni nadarjenosti veliko, manj pa jih je na področju likovne nadarjenosti (Lep, 2008). Pri prepozna-

vanju likovnega talenta se danes lahko opremo na Maierjevo (1939) razumevanje tega vprašanja. Maier pravi, da so kazalniki likovne nadarjenosti sposobnost, motivacija in ustvarjalnost. Perceptivno lahkotnost, vizualni spomin, ročne spretnosti, estetsko inteligenco, motivacijo in ustvarjalnost navaja kot pomembne sposobnosti, ki opredeljujejo likovno nadarjenega (povzeto po: Čudina Obradović, 1991).

Učitelj sam lahko spremlja motivacijo za likovno ustvarjanje. Spacialna sposobnost in sposobnost vizualnega mišljenja določata likovno sposobnost. To imenujemo vizualno-spacialna sposobnost. Poglobljena analiza učenčevih likovnih del nam po tem kriteriju zadošča za evidentiranje likovno nadarjenih otrok (Duh in Batič, 2003).

Mnogi avtorji menijo, da je likovna nadarjenost presek nadpovprečne sposobnosti, ustvarjalnosti in motivacije. V Renzullijevem modelu se ob motivaciji pojavi še okolje. On pod sposobnosti razume intelektualne, umetniške, psihomotorične in socialne sposobnosti. Pri dejavnih motivacije in okolja pa govori o marljivosti in vztrajnosti, am-

bicioznosti, čustveni stabilnosti, priznanju v okolju in optimalni zahtevnosti (Feger, 1988).

Likovno nadarjeni vizualno informacijo pravilneje preberejo kot povprečni posamezniki, svet vidijo v smislu form in površinskih oblik, imajo superioren vizualni spomin, pogosto so njihove slike prikazane realistično, kažejo večji razpon v izboru tem, imajo večji likovni besedni zaklad in so likovno bolj podkovani kot vrstniki, domišljija je pri njih bolj razvita, sposobnejši so pri nakazovanju gibanja na risbi ter pri uporabi barv in kontrastov, bolj so pripravljeni odkrivati nove materiale za likovno izražanje in so bolj občutljivi za neobičajne predmete, oblike in teme. In nazadnje kažejo večje zanimanje za estetske lastnosti umetniškega dela (Čudina Obradović, 1991). Iz tega lahko sestavimo seznam lastnosti, na katerega se lahko oprejo učitelji pri identifikaciji likovno nadarjenih. Te lastnosti torej so: likovni dejavnosti posveti več časa, ima bujno domišljijo – učenec si zapomni izredne podrobnosti, riše najrazličnejše stvari, zna opazovati svet okoli sebe, uživa pri preizkušanju novih materialov, sredstev in tehnik, postavlja si visoka merila kakovosti in pogosto predeluje oziroma popravlja svoje delo, da bi jih dosegel, likovne dejavnosti jemlje zelo resno in navdajajo ga z velikim zadovoljstvom, zanima se tudi za dela sošolcev (George, 1997).

Likovno nadarjene otroke lahko identificiramo z analizo likovnih del in s pomočjo testov. Učitelj razrednega pouka lahko identificira nadarjene učence pri procesu vrednotenja in ocenjevanja (Karlavaris, 1991, str. 247). Za zanesljivo identifikacijo likovno nadarjenih otrok oziroma likovnih talentov je treba upoštevati čim več znakov in dejavnikov. Identifikacija nadarjenih otrok oz. talentov lahko poteka na različne načine. Veliko informacij pridobimo tudi z opazovanjem učencev pri izvajanju rednih šolskih dejavnosti. Mogoče pa so še naslednje možnosti: inteligenčni testi standardizirani postopki za pregled in diagnozo, testi dosežkov, testi divergentne produkcije, učni testi, kriterijski testi. (Feger, 1988, str. 102–112).

Opredelitev raziskovalnega problema

Odkrivanje likovno nadarjenih učencev poteka v treh stopnjah: evidentiranje, identifikacija in

pridobitev mnenja staršev. Potek evidentiranja likovno nadarjenih učencev je precej odvisen od učiteljev. Ravno zato nas je zanimalo, kako učitelji prepoznavajo likovno nadarjene učence. Učitelji, ki so zajeti v raziskavi, so izpolnjevali anketni vprašalnik in nam posredovali nekaj likovnih izdelkov otrok. Za te učence so predvidevali, da so potencialno likovno nadarjeni. Anketni vprašalnik je zajemal vprašanja o kriterijih evidentiranja, značilnostih nadarjenih učencev, oblikah dela z nadarjenimi učenci, problemih pri vzgojno-izobraževalnem delu z nadarjenimi ipd. Anketiranje je potekalo vodeno in individualno.

Učitelji so nam posredovali likovne izdelke 63 otrok, od tega od nekaterih otrok več različnih izdelkov, od večine pa le po enega. Poskušali smo ugotoviti, koliko se ocene učiteljev razrednega pouka ujemajo s teoretično oblikovanimi kriteriji za odkrivanje likovne nadarjenosti. Predstavili bomo le del širše raziskave, in sicer likovna dela učencev, ki so jih učitelji prepoznali kot potencialno likovno nadarjene, ovrednotena po objektivnih merilih.

Metodologija

Zanimalo nas je, ali obstaja razlika med mnenjem učitelja in dejansko ugotovljenimi likovnimi sposobnostmi otrok. Po namenu je raziskava aplikativna, ker je usmerjena v razvoj prakse na osnovnih šolah. Po ravni spoznanja je raziskava eksplikativna. Po odnosu raziskovalca do prakse je raziskava kavzalna neeksperimentalna, ker proučujemo obstoječe stanje na osnovnih šolah. Raziskovali smo na neslučajnostnem namenskem vzorcu, ki ga je predstavljalo 40 učiteljev tretjih in četrtih razredov osnovnih šol. Osnovne šole so bile izbrane na območni enoti Zavoda republike Slovenije za šolstvo, OE Maribor. Izbrane šole so bile vključene v program uvajanja 9-letne osnovne šole prvega in drugega kroga leta 2000/01, 2001/02, ker naj bi na teh šolah tudi najprej začeli uresničevati koncept odkrivanja in dela z nadarjenimi (Bezić idr., 1999).

Učitelji so nam poslali 85 otroških likovnih del, ki jih je ustvarilo 63 učencev tretjih in četrtih razredov osnovne šole. Zbiranje izdelkov je potekalo od konca februarja do sredine marca 2008. Kot instrumentarij smo uporabili ocenjevalne lestvice s kriteriji likovnoustvarjalnega, likovnooblikovne-

ga in optično-tematskega razvoja, ki predstavlja intelektualne sestavine v otroškem likovnem delu, ki jih prepoznamo kot posamezne razvojne faze. V znanstvene namene spremljamo s posebnim instrumentarijem predvsem, kaj je upodobljeno na likovnem delu in kako je otrok to prikazal. Z ocenjevalno lestvico pridobljene rezultate smo razvrstili v tri skupine:

- » skupina učencev, pri katerih je bilo opaznih veliko značilnosti likovno nadarjenih otrok,
- » skupina učencev, pri katerih so bile komaj opazne značilnosti likovno nadarjenih otrok,
- » skupina učencev, pri katerih nismo zaznali značilnosti likovno nadarjenih otrok.

Rezultati in diskusija

Na likovnih izdelkih učencev smo analizirali osnovni pristop k likovnemu delu, kot so izbrana lega risalne površine in obvladovanje likovnega prostora ter kako so prikazane podrobnosti. Na likovnih izdelkih smo analizirali vrste in raznolikost črt ter uporabo barv. Ugotavljali smo, koliko likovno delo odstopa od pričakovanega glede na razvojno stopnjo. Prav tako smo analizirali vrsto uporabljenih likovnih elementov in njihovo povezanost v likovni kompoziciji, zanimali so nas nastanjanje likovnega dela, likovna struktura, učenčeve likovne ideje ter kako obvladuje likovne tehnike. Likovna dela smo vrednotili tudi z vidika likovne sugestivnosti.

Likovna nadarjenost pomeni stalno preseganje povprečja na enem ali več likovnih področjih v daljšem časovnem obdobju (Čudina Obradović, 1991). Ravno zato smo prosili učitelje, zajete v raziskavo, da nam posredujejo izdelke učencev, ki

Slika 1: Deček (9 let). Risba z ogljem.

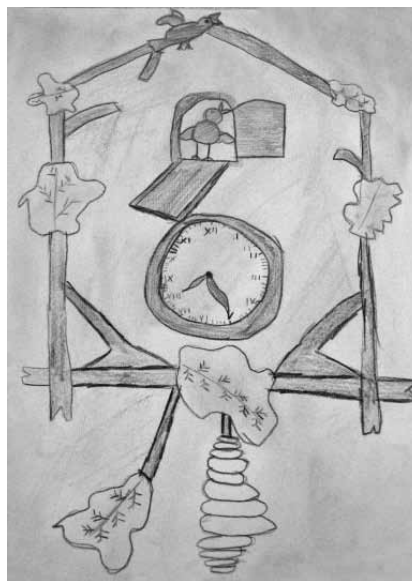

so jih spremljali dalj časa in jih tudi prepoznali kot potencialno likovno nadarjene.

V nadaljevanju bomo predstavili tri likovna dela, ki so bila izbrana po načelu eksemplarnosti.

V skupino učencev, pri katerih je bilo opaženih veliko značilnosti likovno nadarjenih otrok, so bila uvrščena tudi likovna dela dečka.

Slika 2: Deklica (8 let). Risba s suho barvico.

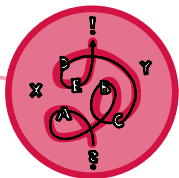
V skupino učencev, pri katerih so bile komaj opazne značilnosti likovno nadarjenih otrok, je bila uvrščena tudi risba deklice.

Slika 3: Deček (9 let). Risanje v kombinirani tehniki.

V skupino učencev, pri katerih nismo zaznali značilnosti likovno nadarjenih otrok, je bila uvrščena tudi kolorirana risba dečka.

Podrobnejšo analizo smo predstavili v Reviji za elementarno izobraževanje, letnik 1, številka 3-4, leta 2008 (Duh, Lep, 2008, str. 95-104).

S poglobljeno analizo vseh otroških likovnih del je bilo razvidno, da pri 45 učencih (71 odstotkih) ni mogoče prepoznati značilnosti likovno nadarjenih otrok. Pri 11 učencih (18 odstotkih) smo ugotovili nekatere komaj opazne znake likovne nadarjenosti. Za te učence je mogoče predvidevati, da se bo njihov likovni čut še izostril. Pri 7 učencih (11 odstotkih) pa so učitelji pravilno predvidevali in prepoznali likovno nadarjenost.

Sklep

Ugotovili smo, da učitelji težko odkrijejo potencialne likovno nadarjene učence. Učitelji pomanjkljivo poznajo temeljne značilnosti likovno nadarjenega učenca. Na tem mestu ne moremo zanemariti dejstva, da je sicer veliko učencev ustvarjalnih, vendar to še zdaleč ni dovolj, da bi lahko dejali, da je določen otrok potencialno likovno nadarjen. Učitelji bi morali biti objektivnejši. Sprašujemo se, s katerimi pripomočki oziroma pomagali bi učitelji lažje in hitreje prepoznali nadarjene učence. Izdelke, ki so nam jih učitelji ponudili, smo podrobneje pogledali in ovrednotili. Ugotovili smo, da je le dobra desetina takšnih učencev, ki so po znanstvenih kriterijih likovno nadarjeni. Izsledki raziskave kažejo, da učitelji nimajo prave predstave o tem, kateri so pomembni znaki za potencialno likovno nadarjenost. Glede na to ugotovitev se seveda lahko zgodi, da prave nadarjene spregledajo. Zato se nam poraja veliko vprašanj. Eno temeljnih

je: Koliko torej je evidentiranih učencev, ki naj bi imeli nadpovprečne likovne sposobnosti? Po drugi strani pa najdemo evidentirane učence, ki jih prepoznajo kot likovno nadarjene učitelji, ki pa to velikokrat niso. Temu dejstvu sledi ugotovitev, da verjetno obstajajo številni učenci, ki so prav tako ustvarjalni in nadarjeni, a so jih učitelji spregledali. ■

Literatura:

1. Bezič, T. idr. (1999). *Koncept odkrivanja in dela z nadarjenimi v devetletni osnovni šoli*. Ministrstvo RS za šolstvo in šport.
2. Čudina Obradović, M. (1991). *Likovni talent*. V A. Kobola (ur.), *Nadarjenost, razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje* (str. 121–133). Zagreb: Šolska knjiga.
3. Duh, M. in Batič, J. (2003). *Problematika identifikacije likovnih talentov ob vstopu v osnovno šolo*. V M. Blažič (ur.), *Nadarjeni. Izkoriščen ali prezrt potencial: zbornik* (str. 149–157). Novo mesto: Slovensko združenje za nadarjene Novo mesto.
4. Duh, M. in Lep, K. (2008). *Evidentiranje likovno nadarjenih učencev v osnovni šoli*. V M. Duh, S. Fošnarič, J. Planinšec idr. (ur.), *Revija za elementarno izobraževanje* (str. 95–104). Maribor: Grafis.
5. Feger, B. (1988). *Hochbegabung. Chancen und probleme*. Bern: Hans Huber Verlag.
6. George, D. (1997). *Nadarjen otrok kot izziv*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
7. Karlavaris B. (1991). *Metodika likovnog odgoja 1*. Rijeka, Hofbauer.
8. Lep, K. (2008). *Prepoznavanje likovnih talentov pri likovni vzgoji v osnovni šoli*. Diplomsko delo, Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta.
9. Žagar, D. (2006). *Koncept odkrivanja in dela z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli: zakaj tako*. V T. Bezič, A. Blažič, D. Boben, M. Brinar Huš, M. Marovt, M. Nagy in D. Žagar (ur.), *Odkrivanje nadarjenih učencev in vzgojno-izobraževalno delo z njimi* (str. 10–19). Ljubljana: ZRSŠ.